

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

661 ספר בחוקתי תשפ"ו י"ז אלול 661

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482

הנושא: הנחש בקברי הצדיקים

יתעסקו בי כראוי, על כן אבקשך שאחרי מיתתי לא תספרי לחכמים על פטירתי, אלא תניחי את גופי בעליית הבית ולא תפחדי ממני.

אמר רבי שמואל בר נחמני: סיפרה לי אמו של רבי יונתן, כי אשתו של רבי אלעזר ברבי שמעון סיפרה לה: לא פחות משמונה עשרה ולא יותר מעשרים ושנים שנה השארתי את גופו של רבי אלעזר בעליה, כשעליתי אליו סרקתי את שערו וכשנתלש שער יצא ממנו דם. יום אחד, ראיתי תולעת שיצאה מאזנו ונחלשה דעתי (כי חששה שגופו מתחיל להירקב) נתגלה אלי בעלי בחלום ואמר לי, לא לחשוש, כי זהו עונש על שיום אחד שמעתי בזיון של תלמיד חכם ולא מחיתי כראוי.

מספרים לנו חכמינו ז"ל על הנפלאות שעשה רבי אלעזר אחרי פטירתו בהיותו שוכב בעליית הבית, כשבאו שנים לדין תורה היו עומדים על יד הדלת, אמר אחד את טענותיו והשני השמיע את טענותיו. יצא קול מלמעלה ואמר: איש פלוני אתה חייב איש פלוני אתה זכאי.

יום אחד רבה אשתו של רבי אלעזר עם שכנתה, אמרה לה שכנתה תהיי כבעלך שלא ניתן לקבורה. אמרו החכמים: כולי האי ודאי לאו אורח ארעא, אין זה דרך העולם להחזיק גוף בלי קבורה כל כך הרבה שנים, יש אומרים כי רבי שמעון בר יוחאי נתגלה לחכמים בחלום, ואמר להם: פרידה אחת יש לי ביניכם ואי אתם רוצים להביאה אצלי?!

הלכו החכמים להתעסק בו ולא הניחו בני העיר להתעסק בקבורתו, כי בכל השנים שהיה ישן רבי אלעזר ברבי שמעון בעליה, לא נכנסה חיה רעה בעירם. יום אחד ערב יום הכיפורים היו בני העיר טרודים, שלחו רבנן בני הכפר שהיו קרובים אליו והוציאו את מיטתו של רבי אלעזר והביאוהו למערת אביו רשב"י. מצאו נחש שהקיף את המערה כעין גלגל וזנבה בתוך פיו. אמרו לו: נחש נחש פתח פיק ויכנס בן אצל אביו, פתח את פיו וקברו את רבי אלעזר במערה.

בהמשך מספרת הגמרא על נכדו של רבי שמעון בר יוחאי, פעם הגיע רבינו הקדוש לעירו של רבי אלעזר ברבי שמעון חבירו. כששאל את בני העיר אם יש לרבי אלעזר בן, ענו לו שיש לו בן וכל זונה שנשכרת בשניים שוכרתו בשמונה [רש"י: מחמת יופיו]. הלך רבינו הקדוש והסמיכו לרבנות, כדי שישם ליבו לתלמודו, ומסרו לרבי שמעון בן איסי בן לקוניא ללמוד אצלו תורה.

כתב בספר הילולא רבא (להרה"ק רבי יעקב אנהורי ז"ע, תיקונים ל"ג בעומר, ליוורנו תר"ז עמוד כ"א), רשב"י צירופו כזה שיב"ר, נוטריקון: ש"לא ישלוט ב'ז ר"ימה. וכמו שאמרו בזהר הקדוש (הקדמה דף ד.) שרבי חייא תלמידו של רבי שמעון בר יוחאי הגיע לקברו של רבי שמעון והתפלל: "עפרא עפרא, כמה את קשי קדל". כביכול, התפלל על העפר כמה אתה קשה עורף. "דכל מחמדי עינא יתבלון בך", כל מחמדי העין נבלים בך, אתה טוחן את כולם, אתה הורס את כולם. אח"כ כתוב "אשתומם רגעא חדא", השתומם רגע אחד, ושאל שאלה: האם גם רבי שמעון בר יוחאי, שהוא מנהיג את כל העולמות, המאור הקדוש, גם הוא נבלה בך? ותשובתו: לא, רבי שמעון בר יוחאי לא מתבלה בך. יעו"ש.

וזהו שאמר הכתוב (תהילים ט"ז, ט) "אף בְּשָׁרִי יִשָּׁן לְבָטָח", כי אותיות בשר"י, הם אותיות רשב"י. עכת"ד.

ומבאר הרמ"ז דבריו העמוקים של רבי חייא שאמר לעפר שאין בכוחו לבלות את גופו הקדוש של רשב"י והנה הדברים בלשון קדשו: "לעיל מיניה קאמר דרבי חייא הסכים וגזר, שרבי שמעון בודאי לי אתבלי בעפרא ונימוקו עמו שהרי בלוי הבשר תיקון הוא לאדם כדי שיתעכל איזה חלק רע שיש בו מקליפת נוגה הנקרא 'לבושא דזוהמא'... אבל זה לא יתכן אלא למי שנמשך בעולם הזה להנאות הבשר, מה שאין כן רשב"י שנסתגף בסיגופין עצומים, וכל שכן שנקבר הוא בעצמו בחייו בהיותו במערה כדאיתא במסכת שבת... ומפני זה הסכים רבי חייא שלא היה צריך רשב"י לניכוי ועיכול בשר כלל אלא ודאי שגופו נהפך למלאך רוחני. ע"כ.

וביאור דבריו, כי מאחר שרשב"י קבר עצמו בעפר המערה ועסק בתורה כל היום כדי שיזדכך גופו בעפר ובעסק התורה בעודו בחיים חיותו, נמצא כי העפר שעל קבר רשב"י הוא שונה מכל עפר אשר על פני האדמה כי בעוד שתפקיד העפר בכל העולם הוא לזכך את האדם הקבור בו מזהמת הנחש, הרי העפר במירון על קבר רשב"י אינו צריך לעשות שום פעולה של זיכוך, כי רשב"י עצמו כבר זיכך את גופו בעודו בחיים בהיותו במערה, וזהו שאמר רבי חייא: "עפר עפר לא תתגאה כי לא ימסרו בך עמודי עולם שהרי רבי שמעון לא יתבלה בך".

כמו כן מצינו בגמרא בבא מציעא (פד:) בענין רבי אלעזר בן רבי שמעון, כשהגיע זמנו של רבי אלעזר להסתלק מן העולם אמר לאשתו אני יודע שהחכמים כועסים עלי ולא

בכל יום היה הבן מתאונן ואומר שרוצה לחזור לעירו, ורבי שמעון בן איסי עונה לו: 'כחם עשו אותך, וגולת זהב פרסו עליך, ורבי קוראים לך, ואתה אומר לעירי אני חפץ לילך?' עד שיום אחד נשבע שלא יבקש עוד ללכת.

כאשר גדל, הלך וישב בבית מדרשו של רבי. שמע רבי את קולו ואמר: 'קול זה דומה לקולו של רבי אלעזר ב"ר שמעון'. אמרו לו: 'בנו הוא'. קרא עליו רבי את הפסוק (משלי י"א, ל') "פְּרִי צִדִּיק עֵץ חַיִּים וְלֶקַח נַפְשׁוֹת חָכָם". "פרי צדיק עץ חיים" – זה רבי יוסי ברבי אלעזר ברבי שמעון, "ולוקח נפשות חכם" – זה רבי שמעון בן איסי בן לקוניא.

ממשיכה הגמרא, כשנפטר רבי יוסי הביאווהו למערת אביו, והיה נחש (עכנא) יושב על פי המערה. אמרו לו: 'עכנא עכנא, פתח פִּיךָ, ויכנס בן אצל אביו'. לא פתח להם. היו העם סבורים שלא פתח מפני שרבי אלעזר גדול מבנו. יצאה בת קול ואמרה: "לא מפני שזה גדול מזה, אלא זה היה בצער מערה [- רבי אלעזר, ששהה עם אביו במערה במשך שלוש-עשרה שנה] וזה לא היה בצער מערה".

ומתבאר, כי הנחש לא נתן לקבור את רבי יוסי אצל אביו, וממילא משמע שלא נטמן במערה במירון. אך בגמרא בסנהדרין (צח.) מובא: "רבי יהושע בן לוי אשכח לאלוהו דהוי קיימי אפיתחא דמערתא דרבי שמעון בן יוחאי, אמר רבי יהושע בן לוי, שנים ראיתי וקול שלשה שמעתי". ובחידושי אגדות למהרש"א (שם) נכתב: "קאי אפתחא דמערתא דרשב"י, דקול שלושה שמעו במערתא דרשב"י, שהיו גם כן מתפללים על גלות ישראל. ואפשר שהם רשב"י ובנו רבי אלעזר ברבי שמעון, ובן בנו רבי יוסי בן רבי אלעזר, כדאמרין בפרק הפועלים". ומתבאר כי רבי יוסי נקבר סמוך לאביו וסבו.

הרי לנו כי הנחש הוא השומר על קבר רבי שמעון בר יוחאי לבל יבוא זר להיקבר שם.

כמו כן הגמרא במסכת בבא קמא (ק"ז:) מספרת על מחוצף אחד שהביע לפני רב את רצונו להלשין על חבריו למס הכנסה, אמר לו רב "לא תחוי ולא תחוי!" אל תלשין ואל תלשין. אולם אותו מחוצף התעקש ואמר לרב: "מחוינא ומחוינא", אלשין ואלשין. ישב שם רב כהנא שלא יכל לשתוק כנגד ביזוי רבו "שמטיה לקועיה מיניה", שבר את מפרקתו והרג אותו במקום. קרא עליו רב את הפסוק (ישעיה נ"א, כ'): "בְּיָדְךָ עֶלְפֹה שָׁכְבוּ בְּרָאשׁ כָּל חוּצוֹת כְּתוּא מִכְמָר", מסבירה הגמרא "מה תוא זה כיון שנפל במכמר אין מרחמין עליו, אף ממון של ישראל כיון שנפל ביד עובדי כוכבים אין מרחמין עליו", ולכן טוב וראוי מה שעשה רב כהנא. אך בכל זאת יעץ רב לרב כהנא, היות ועד לתקופה האחרונה מלכו בבבל פרסיים ולהם כלל לא אכפת אם הורגים אחד את השני, אך לאחרונה היה מהפך בשלטון ועלו לשלטון היוונים שהם מקפידים בנושא של שפיכות דמים, והם מחפשים בנרות מקרים של הריגה, אם חיי חשובים לו, שיקח את הרגליים ויברח לארץ ישראל. רב גם המליץ לו שילך לישיבתו של רבי יוחנן, אך יקבל על עצמו שבמשך שבע שנים לא יקשה וישאל שאלות בשיעור.

מבאר המהרש"א, שהיה זה בתור כפרה על כך שהרג את אותו מחוצף לנגד עיני רב מבלי לשאול אותו על כך, והיה בזה סרך של הוראת הלכה בפני רבו.

כאשר הגיע רב כהנא לבית מדרשו של רבי יוחנן בארץ ישראל, היה ריש לקיש חוזר בפני התלמידים על שיעורו של רבי יוחנן. במהלך החזרה היו מספר נקודות שהקשה ריש לקיש על השיעור. לאחר שהלך ריש לקיש, פנה רב כהנא לתלמידים ושאלם האם מישהו יודע היכן ריש לקיש? שאלו אותו התלמידים מדוע אתה מחפש אותו? אמר להם רב כהנא, מפני שהוא הקשה מספר שאלות, וכך וכך יש להשיב על שאלותיו.

התלמידים הזדרזו לעדכן את ריש לקיש בתשובותיו של החכם הבבלי, כששמע ריש לקיש את תשובותיו הגאוניות, מיהר להודיע לרבי יוחנן רבו ש"ארי עלה מבבל", ואם הוא לא רוצה מחר בושות בשיעור, אז שידאג להכין את השיעור היטב.

רבי יוחנן שמע ואכן התכונן כראוי לשיעור. למחרת בשיעור הושיב רבי יוחנן את רב כהנא בשורה הראשונה, וציפה להתקפותיו בשאלות במהלך השיעור. אך רב כהנא שקיבל הוראה מרב שלא להקשות במשך שבע שנים, פשוט ישב ושתק. כך עובר רבי יוחנן ממהלך למהלך בשיעור, ורב כהנא שותק. כיון שראו כך, העבירו את רב כהנא שבע שורות אחורה לשורה האחרונה. אמר רבי יוחנן לריש לקיש "ארי שאמרת נעשה שועל".

אמר רב כהנא בליבו: יהי רצון ששבע השורות שהעבירוני אחורה יהיו חילוף ותמורת שבע השנים שהייתי צריך למלאות פי מים ולשתוק, וכעת כופר לי עווני ואני יכול להתחיל להקשות.

ביקש רב כהנא מרבי יוחנן שיחזור על המהלך הראשון של השיעור, רבי יוחנן חזר ורב כהנא הנחית על המהלך קושיא חזקה, וכן הלאה חזר רבי יוחנן על כל מהלך השיעור ורב כהנא מפליא בקושייתיו הגאוניות על כל דברי רבי יוחנן. ובכל שאלה מקדמים את רב כהנא שורה אחת קדימה ורבי יוחנן שיישב על שבע כריות, הוריד כרית אחת. עד שמצא את עצמו יושב על הרצפה.

מספרת הגמרא שרבי יוחנן היה "גברא סבא ומסרחי גביניה" אדם זקן וגבוהיו היו מכסות את עיניו. אמר רבי יוחנן לתלמידיו, הרימו לי את הגבות על מנת שאוכל לראות את רב כהנא. הרימו לו את גבותיו על ידי מסרק מכסף, והוא ראה את רב כהנא מחיך!! האמת היא שרב כהנא לא חיך, אלא שהיה לו חתך עמוק בפניו, וטיפול כירורגי פרימיטיבי של אותם ימים הותיר אותו עם צלקת בשפתיו ששיוותה לו תמיד מראה של חיך.

סבר רבי יוחנן שרב כהנא צוחק עליו מזלזול, חלש דעתיה ונגרם לו ע"י זה רגע של ביטול מתורתו, כתוצאה מכך נפטר רב כהנא (עפ"י ביאור של רבינו בחיי בפרשת בלק כב, מא ע"י"ש).

למחרת אמר רבי יוחנן לתלמידיו, ראיתם את הבבלי הזה שצחק עליי?? מיד העמידוהו תלמידיו על טעותו, והסבירו לו את ענין הצלקת. שמע זאת רבי יוחנן והצטער מאוד, החליט ללכת למערת קבורתו של רב כהנא ולהחיותו.

כשהגיע רבי יוחנן למערת הקבורה, ראה שנחש ענק שומר על מערת הקבורה, הוא מקיף אותה וזנבו נתון לתוך פיו באופן שאף אחד לא יכול להיכנס. אמר רבי יוחנן לנחש: "נחש נחש, פתח פִּיךָ ויכנס הרב אצל תלמיד", והנחש לא פתח. הוסיף ואמר: "נחש נחש, פתח פִּיךָ ויכנס חבר אצל חבר", ועדיין הנחש לא פתח. הוסיף שוב ואמר: "נחש נחש, פתח פִּיךָ ויכנס תלמיד אצל הרב", ורק אז ניאות הנחש לפתוח ולאפשר לרבי יוחנן לגשת לקברו של רב כהנא.

ביקש רבי יוחנן רחמים על רב כהנא והחייה אותו. התנצל רבי יוחנן מיד בפני רב כהנא והסביר את טעותו, וביקש מרב כהנא להתלוות אליו חזרה לבית המדרש. רב כהנא סירב בנימוס והסביר שאין לסמוך על כך שבכל פעם יתרחש נס.

שאל רבי יוחנן באותו המעמד את רב כהנא את ספקותיו וקושייתיו בכל התורה כולה, ורב כהנא פשט לו אותם אחד לאחד, עד שקרא רבי יוחנן בהתפעלות: "אני הייתי סבור שהתורה שייכת לבני ארץ ישראל, וכעת אני רואה שהיא נמצאת אצל בני בבל".

מספר הגאון רבי אברהם כלפון המכונה האבר"ך בספרו מעשה צדיקים (אות קפ"ד): מעשה בעיה"ק טבריה תוב"ב, פעם אחת באו זיארגשיש (עולים להשתטח על קברי הצדיקים) והלכו להשתטח על קברי הצדיקים והיו עמהם רבני עה"ק טבריה תוב"ב. וכשרצו להיכנס למערת רב כהנא, יצא אחריהם נחש גדול ורדף אחריהם עד שפת הנהר (הכנרת), וכשראו הרבנים הנז' את המראה הגדול הזה אמרו לזיארגשיש שיחזרו לאחוריהם ולא יכנסו, והלכו החכמים וישבו שם כל היום ולא ראו שום דבר. ומאותו יום ואילך יש על הפתח עץ עומד, וכשיכנס שום אדם שאינו הגון היה אותו העץ מתחיל להתנועע ותיכף חוזר זה שנכנס, ואם אינו חוזר נעשה נחש והולך לו ומזיקו ועד היום בכלל עומד כן.

ובסימן קפ"ה הוא מספר: מעשה בעיה"ק טבריה תוב"ב, שבאו בני אדם מעיה"ק צפת תוב"ב לעשות זיזארא על קברי הצדיקים. והמנהג שהשמש (מורה דרך) הולך עמם ונותנים לו כל אחד ט"ו פרוטות, ואלו בני אדם שבאו מצפת היו יודעים על קברי הצדיקים של עיה"ק טבריה והלכו הם לבדם על קברי הצדיקים, וכשרצו לבקש על קבר רבי ירמיה, לא מצאו אותו וכשעלו למערת רב כהנא, מצאו זה הנחש עומד בפתח המערה ולא נתן להיכנס. ובא אחד מאלו נחש ואמר לו: 'בבקשה ממך אנו רוצים להשתטח על קבר ר' ירמיה, רצונך שתעשה חסד עמנו ותראה לנו קברו'. ותכף ירד עמהם הנחש והם אחריהם עד שהראה להם קברו של ר' ירמיה ע"ה, ואחר כך הלכו לדרכם והוא חזר למערה של רב כהנא. וזה היה המעשה שנת התקמ"ח (1788).

בספר טובה ראייתה מביא שלש מעשים בעניינו של מערת רב כהנא. המעשה הראשון: לפני שנים רבות חי אפיקורוס אחד שלא האמין בקברים הקדושים, והיה מעשהו ללכת מקבר לקבר ולמלא פיו צחוק על האנשים הבאים שם להשתטח ולהתפלל בזכותם של הקדושים.

יום אחד הגיע למערת רב כהנא וראה אנשים משתטחים על הארץ ומתפללים, שאל אותם בצחוק ולעג: מי מן הקדושים טמון כאן? כאשר ענו האנשים רב כהנא. אמר להם: ומה ראו על ככה לקבור כאן את רב כהנא הלא יכולים למצוא לו מקום יותר הגון? עד שלא סיים את דבריו יצא נחש מפתח המערה נשכו ונפל מת.

מעשה שני: ובוא וראה מעשה שהיה אשר שמעתי מפי הר' יעקב סתהון נר"ו אשר שמע מאביו מעשה שהיה בימיו, כי במערת רב כהנא נגד הפתח מקום סתום לצד מערב המערה שם הוא ציון רב כהנא, והשישה כוכין הפתוחים בצד צפון ודרום הם תלמידיו או חביריו זיע"א, וקודם הרעש לעיר צפת היה פעם אחת שהלכו הנשים להשתטח במערה הנז', ואחת מהנה אמרה להם: 'למה אתם נושקים האבנים כי שם מקום סתום ואין שם שום צדיק?! והיא לעגה עליהם, אזי האמינו לדבריה וחזרו לאחוריהם, באותה שעה נשמע קול רעש גודל ונסדק אבן הכיפה וירד נחש גדול וניקר שני עיניה לאותה האשה המלעגת, ולנשים האחרות ניקר לכל אחת עין אחת. עד כאן דבריו אשר שמעתי מפיו, והוא שמע כן מפי אביו הזקן הכשר הר"ר אברהם סתהון נ"ע שהיה בימיו מעשה הנורא הזה אשר אתה רואה.

הרי לנו כי הנחש משמש כשומר על קברי הצדיקים.

ונראה לתת בזה שני טעמים:

טעם ראשון: ברשע אשר אוכל לתאוות נפשו, ממלא את גופו בבשר וכל מיני מטעמים, הרי שאחר פטירתו בשר זה מתבלה בעפר וניתן לנחש שזה חלקו. אבל צדיקים אשר זיככו את גופם אין גופם מתבלה בעפר. וממילא היה צד לומר שמא הנחש יש לו תביעה מדוע בשר זה לא נהפך לעפר שהוא לחמו של הנחש, לכך הוא בא ושומר על הצדיק להעיד שראוי הוא שבשרו ישאר שלם ולא ייהפך לעפר.

טעם שני: מצינו במסכת סנהדרין (נט:): תניא, רבי שמעון בן מנסיא אומר: חבל על שמש גדול שאבד מן העולם, שאלמלא נתקלל נחש כל אחד ואחד מישראל היו מזדמנין לו שני נחשים טובים אחד משגרו לצפון ואחד משגרו לדרום להביא לו סנדלבוניו טובים ואבנים טובות ומרגליות. ע"כ.

נמצא כי לעתיד שנתקן את חטאו של אדם הראשון יעמוד הנחש לשמש את הצדיקים. לפיכך צדיקים אחר פטירתם כיון שעתיד גופם לקום בתחיית המתים, כבר מעתה מוכן הנחש וממתין שמא עכשיו יהיה תחיית המתים ויצטרך מיד לשמשם. אבל שאר אנשים שכלל מי אמר שגוף זה יקום לתחיה שמא יחזור בגלגול ויקומו בגוף אחר, לכן אין הנחש צריך להמתין לידם.

קו "אור הגאולה"

דברי חיזוק, תורה ומוסר להפיץ את אור הגאולה

מספר המערכת 0796065479

שלוחה 2 - שיעורי הרב איתי בן אהרון